

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ДЕСУВЕРЕНИЗАЦИЈА

Меѓународни тематски зборник

GLOBALIZATION AND SOVEREIGNTY DECLINE

Thematic Collection of Papers of International Significance

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ДЕСУВЕРЕНИЗАЦИЈА

Международный тематический сборник

Косовска Митровица
2013.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ДЕСУВЕРЕНИЗАЦИЈА

Издавачи

Српско социолошко друштво, Београд
Институт за упоредно право, Београд
Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица

За издаваче

Доц. др Драган Тодоровић, председник
Др Јован Ђирић, научни саветник, директор
Проф. др Бранко Јовановић, декан

Извршни издавач

Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица

Главни и одговорни уредник издавачке делатности извршног издавача

Проф. др Бранко Јовановић

Уредили и приредили

Проф. др Владимир Вулетић
Др Јован Ђирић, научни саветник
Проф. др Урош Шуваковић

Рецензенти

Kjell Magnusson, PhD, Associate Professor, Upsala University,
The Hugo Valentin Centre, Sweden
Michele Papa, PhD, full professor, University of Florence, Italy,
visiting professor of Columbia Law School, USA
проф. др Слободан Антонић, редовни професор Филозофског факултета
Универзитета у Београду, Србија

Лектор и коректор

Мирослава Ружић Зечевић, Миленко Срећковић

Техничка припрема

Жељко Тодоровић, Бобан Станојевић

Штампа

Graficolor, Краљево

Тираж 300 примерака

ISBN 978-86-6349-018-5

Овај зборник резултата је рада на пројекту ИИИ 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција” који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

САДРЖАЈ

Зоран Аврамовић	
Где су границе глобализације културе?	3
Петар Анђелковић	
Лоши ђаци учитељице историје „југофанатизам, еврофанатизам и десуверенизација Србије“	17
Стефан Анчев	
Стварање марионетских држава на Балкану на крају XX и почетку XXI века	39
Марко Атлагић, Миленко Мацура	
Утицај глобализације на пословну филозофију модерне националне државе – економски аспекти	53
Иван Башчаревић	
Српска интелигенција у социјализму и национални интерес – устав из 1974. године и његов утицај на десуверенизацију Србије.....	73
Vihren Bouzov	
The Development of Global Society – Cosmopolitanism or Republicanism	91
Борис Братина	
Глобализација и идентитет	97
Иван Булатовић, Драгиша Симић, Душан Марковић	
Социјалне последице глобалних неједнакости	109
Ненад Васић	
Глобализација у култури и уметности.....	117
Rafael Vázquez-García, Aleksandra Sojka	
Defining European Identity in Post-Socialist Europe A Comparative Analysis in a Globalized World.....	143
Милица Весковић	
Однос грађана Србије према појму нације у доба транзиције и глобализације	171
Зоран Видојевић	
Глобализација, десуверенизација и ресуверенизација	191
Вера Вратуша	
Глобализација или реколонизација?.....	215
Драгомир Вуковић	
Глобализација као нови облик идеологизације нације.....	239
Владимир Вулетић	
Глобализација и десуверенизација	251

Петре Георгиевски

Глобализација и десуверенизација – проучавање
случаја Републике Македоније..... 267

Владимир Глаголев

Логика десуверенизацији как принцип глобализацији..... 281

Јелена Гускова

Чување традиционалних вредности као могући
одговор глобалним изазовима човечанству 297

Милош Дамјановић

Судбина јеврејске заједнице на Косову и Метохији
у току рата 1998–1999. и послератном периоду..... 311

Горан Ђорђевић, Страхиња Давидов

Глобализација и кривично-правни систем Републике Србије
– један прилог о дерогацији суверенитета..... 339

Далибор Елезовић

Глобализација – феномен раног модерног доба 353

Džafer Sahib, Wasen Hasen

Arapsko proleće: od Dejtonskog sporazuma do rušenja Čabe 367

Зоран Јевтовић, Зоран Арацки

Глобални медији и форматирање јавног мњења 383

Сретен Јелић, Живко Сурчулија

Ефекти глобализације посебно на земље у развоју 403

Катарина Јовичић

Утицај глобализације на унификацију трговинског права..... 417

Irina Kovačević

Globalizacija i ekonomska i politička desuverenizacija..... 433

Врасо Ковачевић

Neoliberalizam i erozija suverenosti..... 449

Бранислава Краговић

Глобализација и размена научних сазнања
у друштвено-хуманистичким наукама 465

Светлана Лазовић

Нови светски поредак и идеја десуверенизације 479

Виталиј Лукашук

Украина в глобализујущемся мире: вызовы интеграции 491

Оксана Лукашук

Глобализација как фактор трансформацији вишшего образования..... 507

Михајло Манић, Катарина Милошевић

Средства масовног комуницирања у ери индустријализације
и транснационализације глобалног друштва 521

Данило Ж. Марковић Цивилизацијски аспект повезаности глобализације, десуверенизације и деидентификације у процесима глобализације.....	545
Dushka Matevska, Zoran Matevski National and Religious Identity in Republic of Macedonia in the Global Age.....	561
Milica Matijević Anti-discrimination Legislation, IDPS and International Standards for the Protection against Discrimination in the Post-conflict Kosovo.....	577
Slobodan Miladinović Globalno siromaštvo kao razvojni i modernizacijski paradoks.....	595
Снежана Миливојевић Глобалне неједнакости и поларизација света као последице глобализације.....	615
Љубинко Милосављевић Покушај превредновања свих вредности из духа глобализације.....	631
Биљана Милошевић-Шошо, Бисерка Кошарац Глобализација и десуверенизација: примјер Босне и Херцеговине/Републике Српске.....	645
Божо Милошевић, Рајко Куљић Глобализацијски изазови и организацијски одговори.....	655
Весна Минић Глобализација и опште образовање на северу Косова.....	667
Љубиша Митровић Импликације процеса глобализације на детериторијализацију државног суверенитета и метаморфозу културног идентитета.....	683
Јасна Парлић-Божовић Интеркултурално схватање школе као неминовност глобализационе адаптације.....	701
Радмило Пекић, Глигор Самарџић Значај средњовјековних споменика културне баштине на Косову и Метохији под заштитом УНЕСКА.....	723
Јасмина Петровић Глобализација и глобалне неједнакости: теоријски и методолошки изазов за социологију.....	737
Снежана Попић Двострукоост глобализације и подељеност света.....	765
Бранкица Поповић Традиција – чувар културног идентитета Срба на Косовском Поморављу у савременим условима глобализације.....	777
Dragan Prlja Virtualni prostor, suverenitet, teritorija i moć.....	795

Митра Релјић

Стандардизација, локализација, асимилација
– рефлекси савремене глобализације 809

Miodrag Savović, Danilo Savović

Regionalizam kao novi oblik decentralizacije
ili kao dekonstrukcija nacionalne države 821

Глигор Самарцић, Радмило Пекић

Значај античких споменика у саставу културне баштине
Косова и Метохије за глобалну културну баштину
под заштитом УНЕСКА 837

Маргарита Силантјева

«Постсуверенизација» в Евразии: основные тенденции и аспекты
формирования новых принципов «философии границы»..... 853

Радош Смиљковић

Хашки трибунал у функцији међународног правног притиска на Србију 875

Милена Станојевић

Изазови глобализације културе: културни идентитет и глобализација 897

Снежана Стојшин

Глобализација и демографски трендови у Републици Србији 919

Irina Trotsuk

Patriotic and Geopolitical Components of Youth Outlook in Russia..... 933

Јован Ђирић

Право и глобализација 949

Ана Човић

Изазови у области заштите права деце и усвојења на Косову и Метохији..... 977

Владимир Чоловић

Примена уредби ЕУ на земље нечланице – треће државе 993

Marija Drakulovska Chukalevska, Anica Dragović

Globalization Challenges: Socio-economic and
Cultural Changes within Modern Macedonian Society..... 1015

Срђан Шљукић, Марица Н. Шљукић

Глобализација, десуверенизација и мит о изабраности 1029

Урош Шуваковић

Глобализација, 'нови светски поредак' и последице
транзиције на западном Балкану 1047

Милојица Шутовић

Мит о суверености или парадокс подељеног и плуралног суверенитета 1059

МИЛОШ М. ДАМЈАНОВИЋ¹
Медицинска школа са домом ученика
Косовска Митровица (Србија)

СУДБИНА ЈЕВРЕЈСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У ТОКУ РАТА 1998–1999. И ПОСЛЕРАТНОМ ПЕРИОДУ

САЖЕТАК. У овом раду циљ ми је да истражим свакодневицу јеврејског становништва на Космету, као и прилике у којима је функционисала и радила ова малобројна заједница у данима опште политичко-безбедносне нестабилности, оружаних сукоба који су захватили шире подручје Косова и Метохије и њихове ескалације током НАТО интервенције. Третира се и стање у јеврејској заједници на Космету непосредно пре почетка увођења стања непосредне ратне опасности и почетка НАТО бомбардовања СРЈ, учешће јеврејских (израелских) добровољаца у оружаним формацијама на косметском ратишту, рад међународних јеврејских хуманитарних организација на испомоћи и помагању избеглица и других жртава рата са поднебља Космета, као и судбина јеврејских цивила са Космета по потписивању Кумановског споразума и повлачење регуларних државних војних снага, односно институција, у данима у којима је на територији Космета владало потпуно безвлашће, правна, имовинска и безбедносна несигурност, непостојање институционалне заштите и стање тоталног десувверенитета.

Кључне речи: Јевреји, Косово и Метохија, СРЈ, НАТО, сукоби, анархија, десувверенизација.

Јеврејска заједница послератне Југославије, претрпела је катастрофалне губитке у Другом светском рату – још једном у низу погубних историјских периода за овај древни, страдалнички народ. Крај рата и ослобођење, у до-

¹ milos_damjanovic@yahoo.com

мовини са новом политичком структуром власти, ретки и малобројни припадници ове заједнице дочекали су физички десетковани, економски уништени, духовно дестимулисани од спољне, световне власти и здравствено оштећени – трауматизовани услед свих страхота кроз које су прошли, туђом вољом и присилом. Косметски Јевреји су, услед стицаја историјских околности, имали ту срећу у несрећи да за разлику од својих сународника на ширем подручју заједничке домовине, из рата изађу са процентуално најмањим бројем жртава. Даљи пад у бројном стању Јевреја на Космету наставиће се, пресељењем појединаца у веће, југословенске градске центре, из пословних, економских, породичних и других разлога, а најдрастичније промене у том погледу наступиће по оснивању модерне јеврејске државе на Блиском истоку, када ће у неколико већих алија – организованог исељавања, косметски Јевреји заувек напустити свој и завичај својих предака. На Космету ће остати да живи сасвим миноран број Јевреја, који ће организовани живот имати све до осамдесетих година XX века, када ће се јеврејска општина Приштина угасити, првенствено због малобројности својих чланова. Реоснивање јеврејске општине Приштина, током кризних и крвавих година последње деценије XX века на овим просторима, топло је дочекао и са одушевљењем примио Јехиела Бар-Хаима, директор JOINT-а за СР Југославију који је, присуствујући седници ИО СЈОЈ-а 1994. године, поздравио тај чин, достојан сваке похвале. Новообновљена јеврејска општина Приштина била је обухваћена значајним пројектом СЈОЈ-а *Ревизијализације малих општина*, којим је обухваћено неколико мањих јеврејских општина на тлу Србије да се обезбеде повољни услови за њихово функционисање, те да се пружи помоћ у организовању програма верског и културног садржаја. Овај пројекат предвиђао је и оспособљавање одређених чланова општине предвиђених за руковођење развојем својих општина.² На тај начин Јевреји Космета ће поново обновити рад у склопу своје заједнице и интегрисати се у шире токове опште јеврејске активности и организације у новој, смањеној држави под истим југословенским именом. Убрзо ће и они, на завичајној територији, као и њихова сабраћа у Босни и Херцеговини током претходних година, дочекати прве оружане сукобе и политичко-безбедносноу нестабилност која ће се све даље продубљивати и интернационализовати. Пре предузимања војних мера, дипломатски представници земаља западне демократије, које су на Космету и Балкану тежиле формирању своје зоне утицаја, покушали су у директним контактима са властима у Београду да остваре националне циљеве, не обазирјући се на интересе и права државе и народа про-

² *Spomenica 1969–2009*, uredništvo A. Nećak, A. Lebl, A. Gaon, S. S. Ristić (Beograd: Savez jevrejskih opština Srbije, 2010), 61, 63, 64. У даљем тексту: *Spomenica*.

тив којих су иступале, што је било неприхватљиво за тадашњу српску владајућу гарнитуру. Прве озбиљније претње по државни суверенитет и безбедност грађана СРЈ указале су се већ на наметнутим тзв. преговорима које су западне земље испланирале и предочиле југословенским државним представницима.

Након негативног исхода фингираних преговора у Рамбујеу, њихових неуспеха и пропасти у фебруару 1999. године који је требало да наводно доведу до проналажења мирног решења интернационализованог међуетничког проблема на Космету, широм су отворена врата за продубљивање војног сукоба и војну кампању НАТО алијансе, испланиране и припремане још у другој половини претходне, 1998. године. Пошто су прве смртоносне бомбе бачене на циљеве у Србији, 24. марта 1999. године и на тај начин започето вишемесечно бомбардовање СР Југославије, чланице УН-а, без одобрења СБ истог тела, још истога дана огласило се врховно тело јеврејске заједнице у држави, упућујући домаћој и светској јавности, Влади Израела, Светском јеврејском конгресу и Европском јеврејском конгресу саопштење у којем осуђује рушилачке нападе НАТО војних формација на СРЈ. У истом саопштењу СЈОЈ се заложио за моментално обустављање започетог бомбардовања и изналагање мирног, дипломатског решења косовског проблема.³ Ово није био усамљен пример, јер је током трајања рата, СЈОЈ упутио бројна саопштења сличне садржине на релевантне адресе. Реакције на бомбардовање СРЈ биле су уочљиве и међу јеврејским исељеницима из Југославије у Израелу и њиховим пријатељима, међу којима су се налазили и Јевреји пореклом с Космета и њихови биолошки потомци, који су у наредна два дана, 25. и 26. марта 1999. године протестовали у Израелу против бомбардовања њихове раније домовине пред британском амбасадом у Тел Авиву.⁴ Демонстрације су настављене 27. марта, када су уочене пароле, као што су: *Косово је српски Јерусалим, Косово данас – Јерусалим суџра* и слично. Званичне осуде дошле

³ *Spotenica*, 67, 68. Нешто другачије податке о првом саопштењу СЈОЈ-а по започетом бомбардовању, доноси Аца Сингер, тадашњи председник овог органа, наводећи 28. март као датум саопштења. Део тог саопштења гласи: *Савез јеврејских ојштина Југославије осуђује рушилачке нападе снага НАТО. Бомбардовање поља све грађане Југославије, укључујући и Јевреје јер и ми смо део грађана Југославије. Бомбе и ракете не бирају жртве по националном и верском мерилу. СЈОЈ и чланови јеврејске заједнице Југославије осуђују бомбардовање, залажу се за његово тренутно заустављање и мирно политичко решење Косова, уз гаранцију за пуну равноправност свих грађана и свих националних, етничких и верских заједница, за највиши степен аутономије и за непроменљивост било којих граница силом. У апелу упућеном Влади Израела указује се на то да су наши чланови, заједно са другим грађанима Југославије, изложени ваздушним ударима НАТО снага и захтевају да влада Израела искористи свој утицај да се ти напади зауставе...* (Аца Сингер, *Сећања на период када сам био председник Савеза (1994–2007)*, – *I deo* (Београд: Јеврејски културни и humanitarni фонд „Sabitaj Buki Finci”, 2012), 159, 160).

су и од представника политичког естаблишмента државе Израел па је тако Аријел Шарон, тадашњи израелски министар иностраних послова јавно осудио напад на СРЈ и изразио жаљење у своје лично име и име Владе своје државе док је некадашњи Новосађанин, утицајни израелски политичар, народни посланик Кнесета и новинар, Јозеф Томи Лапид изрекао да агресију на СРЈ сматра ужасном политичком и хуманитарном грешком.⁵ Међу најпроминентнијим израелским јавним личностима која су узела учешће у јавним протестима против НАТО бомбардовања СРЈ налазио се и изузетно цењен и признат књижевник, филозоф, песник и лекар, Шломо Кало, Јеврејин пореклом из Бугарске, који је тим поводом објавио манифест под називом *Као људско биће и као Јеврејин...* Исте године, овај изразити пацифиста објавиће и збирку приповедака насловљену *Долар и пиштољ*, у којој ће се наћи и једна прича посвећена НАТО бомбардовању Србије.⁶ СЈОЈ је 5. априла те ратне 1999. године објавио Апел за мир, у којем је навео да им хиљадугодишње патње њиховог народа дају морално право да апелују на све који могу нешто да учине да се мир што пре успостави на тлу ратом захваћене СРЈ.⁷ Због трагичне и тешке ситуације у држави СЈОЈ је формирао кризни штаб који се састајао свакодневно да би разматрао и у границама својих могућности решавао тренутне проблеме, који су се из дана у дан непрекидно умножавали изазвани ванредним, ратним околностима. Кризни штаб је био у сталном контакту са јеврејским заједницама у Аустрији, Румунији, Бугарској, Хрватској, Федерацији БиХ, Републици Српској и БЈР Македонији. Јеврејске заједнице из суседства су саосећајући са својим сународницима и свесни опасности којима су изложени свакодневним бестијалним бомбардовањем, понудили помоћ СЈОЈ-у у прихватању мајки са малом децом, омладине и ста-

⁴ Симптоматичан је избор локације за одржавање демонстрација. Пада у очи да су демонстранти избегли могућу опцију одржавања митинга испред на пример амбасаде САД, вероватно се руководећи идејом да ниједним јединим гестом, па ни симболичним, не поремете идеалне односе које њихова држава има са овим највећим и најоданијим политичким савезником.

⁵ *Spomenica*, 67, 68; Аса Singer, *Сећања на период када сам био председник Saveza (1994–2007)*, *I deo*, 160.

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Shlomo_Kalo#cite_ref-9; Šlomo Kalo, *Dolar i pištolj* (Novi Sad: Prometej, 2003).

⁷ *Spomenica*, 67, 68; Аса Singer, *Сећања на период када сам био председник Saveza (1994–2007)*, *I deo*, 160. Оригинална верзија апела у целини гласи: *Хиљадугодишње патње јеврејског народа дају нам посебно право да апелујемо на све који могу нешто да учине да се мир што пре успостави на тлу Југославије. Невине жртве и разарања, масовни егзодуси и патње нису достојни краја 20. века. Човечанство не може да живи нормално и задовољно ако људи на једној територији крваре. Зауставише рат сада. Са истом силином кренише ка миру који ће омогућити да људи на овом делу земље живе, раде, стварају и сањају у миру и пријатељству.*

ријих од 60 година. Финансијску помоћ СЈОЈ је за своје чланове добијао од Савеза јеврејских општина Мађарске, JDC-а, B'nei B'rith Холандије, Европског јеврејског конгреса, Sohnut-а, World Jewish Relief-а и др. У пружању несебичне помоћи највише се истакао Савез јеврејских заједница из комшијске Мађарске, пружајући изузетно топло гостопримство својим суверницима, исказавши на тај начин карактеристичну међујеврејску солидарност и хуманост. Због очигледне опасности један број чланова СЈОЈ пребачен је у мађарску престоницу Будимпешту где им је организован хотелски смештај, исхрана а касније, осим тих елементарних потреба и друге погодности и активности како би што лакше савладали тешкоће настале ратним дејствима у СРЈ. За расељене Јевреје из СРЈ направљен је програм дневних активности. Тако су деца од 3 до 6 година старости посећивала обданиште у главном граду Мађарске а старија деца узраста од 6 до 14 година одлазила су у Шајбер школу на различите активности. Формирана је и женска секција која је преузела бригу о прању и пеглању рубља како би деца била увек чиста и уредна. Организоване су посете позориштима и концертима, деца су посетила циркус, сви заинтересовани могли су да похађају курс хебрејског језика, обилазе јеврејски кварт итд. Организована је лекарска служба и основана апотека. Од укупно 3.000 чланова колико је бројао СЈОЈ, близу 600 њих боравило је тих ратних дана у овом граду на Дунаву а кризни штаб СЈОЈ је наставио са припремама за одлазак нових група њених чланова у престони град Мађарске.⁸ Међу расељеним српским Јеврејима који су склониште, спас и уточиште од бомбардовања нашли у суседној, мирној Мађарској, било је и Јевреја с Косова и Метохије. Гостопримство и спокој у окружењу својих саплеменика у Будимпешти пронашла је четворочлана породица Фета (хи) из Приштинe, Неџат, супруга му Наташа Перић, и деца им Игор и Анита, који су у минут до дванаест, непосредно пред бомбардовање, на позив Јехиела Бар-Хаима, напустили територију СРЈ. У Мађарској су имали максималну пажњу сународника, али и медијских екипа које су желеле да направе интервјуе са расељеним Јеврејима са Космета. Поред смештаја, исхране, гардеробе, добили су и девизне новчане прилоге а након извесног времена, искористили указану могућност исељења у Израел. Том приликом, глава породице промениће крштено име и узети ново, јеврејско, као и мајчино, јеврејско презиме, па ће живот наставити под именом Нисим Конфорти. Породица Конфорти имала је ту част да јој приреде свечани дочек на аеродрому у Тел Авиву где ће им добродошлицу пожелети лично Бењамин Нетанјаху, тадашњи

⁸ *Sptomenica*, 67, 68. Више о установљеном кризном штабу СЈОЈ-а, евакуацији и данима проведеним у Будимпешти видети у Аса Singer, *Sećanja na period kada sam bio predsednik Saveza (1994–2007), I deo*, 155–184.

израелски премијер и у чијем друштву ће прославити велики јеврејски празник Песах који је управо тих дана обележаван. Након што су и овде задобили сву потребну медијску и пажњу разних добротвора и државе, убрзо ће започети нов живот, у новој држави, постепено се адаптирајући на другачије животне услове и интегришући се у друштвени систем.⁹

Незаобилазни актери савремених ратова су и представници седме силе, чији ратни репортери извештавају своје гледаоце и читаоце са најновијим, најсвежијим и, требало би да тако буде, најпроверенијим новостима са лица места. У предвечерје рата за Космет, као и током његовог зенита, поред бројних домаћих новинара, Космет су посећивале, и са подручја захваћеног оружаним сукобима извештавале и разне иностране новинарске екипе, међу којима и израелске. Међу документованим израелским журналистима који су извештавали са ратишта на Космету, налазимо Итаја Енгла, коме је за боље разумевање целокупне актуелне политичке ситуације на просторима запаљене Југославије свесрдно помагала српска и израелска историчарка и публицисткиња Жени Лебл, наше горе лист.¹⁰ Док је рат остављао иза себе крваве трагове и огромне људске и материјалне губитке, иза кулиса одвијала се дипломатска активност између зараћених страна, директно или преко посредника а са циљем прекида ратних дејстава и склапања примирја. Један такав преговор о окончању сукоба збио се у Бону, 3. маја 1999. године, где су на иницијативу бившег немачког канцелара Хелмута Кола били позвани југословенски преговарачи којима је понуђен предлог могућег решења сукоба. У југословенској делегацији се, у својству саветника, налазио Израелац, пореклом са ових простора, Арије Ливне.¹¹ Понуђен нацрт и услови примирја, након представљања председнику и врховном команданту Слободану Милошевићу, одбачени су и тако пропуштена прилика да се рат оконча са што мање губитака, трошкова и пораза.

У оружаним конфликтима који су вођени у другој половини столећа незаемарљиву улогу увек су имале и парамилитарне формације састављене од добровољаца који су долазили са свих меридијана, борећи се у редовима једне или њој супротстављене оружане формације. У рату који се због Космета водио 1998–99. између оружаних снага СРЈ и албанских побуњеничких парамилитарних снага подржаних ратном авијацијом већине држава чланица НАТО алијансе, подршку српској страни пружиће и изванредан број добровољаца из Израела. Углавном је реч била о руским Јеврејима, полујеврејима

⁹ Подаци добијени усменим путем, сведочењем Нисима Конфортија аутору овог рада.

¹⁰ *Полишика*, субота, 6. 7. 2013.

¹¹ <http://www.rtrs.tv/av/pusti.php?id=23029>

или нејеврејима ожењеним Јеврејкама, израелским држављанима са вишегодишњим ратним искуством у борби против герилског начина ратовања у Авганистану и Чеченији. Укупно је на страни српске војске ратовало 40-так израелских добровољаца. Није познато да ли је рат на Космету био фаталан за неког од њих али се зна да је међу израелским добровољцима било повређених. Међу њима помиње се извесни Давид, пореклом из Бакуа, наредник (водник) израелске војске који ће ратујући на Космету против албанских терориста бити рањен у лице, од гелера експлодиране мине. Након указивања прве помоћи и транспорта у најближу болницу, одлучиће да се врати у јединицу и настави ратовање. Разлоге за учешће у косметском рату треба тражити у искреној потреби ових људи да се одуже српском народу који је спасавао њихове несрећне сународнике током Холокауста, како истиче један од добровољаца Валериј, родом са периферије Москве, који живи на југу Израела и у време је рата на Косову био у тридесетим годинама, а не у каквој материјалној добити или због „мржње” према муслиманима како би евентуално многи помислили због политичких проблема које Израел има са Палестинцима и арапским државама у суседству. Исти израелски добровољац сведочи о генези настанка идеје о учешћу у косметском рату и о организацији читавог подухвата саопштивши следеће: „Иницијатива је у потпуности била наша. Сазнали смо да се поново окупљају ветерани из Авганистана, који су деловали у Русији, ради организовања групе добровољаца за Косово. Повезали смо се с њима и помогли су нашој групи да дођу тамо. Међу нама били су озбиљни људи са искуством, не младићи који су хтели да се играју рата. Србима не фали војника, њима требају професионалци. Многи су страдали од НАТО бомби, нарочито возачи тенкова, возачи тешке технике, артиљеријисти...” Валериј даље говори да је трошкове путовања из Израела до југословенске границе преузело удружење ветерана авганистанског рата а да су им Срби, по доласку на Космет, доделили храну, оружје, униформу и новац за ситне трошкове током дана одмора. Србима је било нарочито драго што су имали ту част да их приме у добровољачке редове у својству Израелаца. Он и остали добровољци су на Космету ратовали месец дана и видели све страхоте НАТО бомбардовања. После свака два–три дана ратовања добијали су по неколико дана одмора, које су проводили у Србији, ван косметске ратне зоне. О ратним данима проведеним на Космету Валериј даље каже: „Свако је радио оно што је умео. Некада су деловали као засебна група, а некада заједно са Србима. Видели смо сва зверства која су починили Албанци на Косову, и не само над Србима, него и Черкезима и над припадницима других етничких група.”¹²

Још на почетку ратног стања, на предлог Мише Давида, функционера СЈОЈ-а, исти орган је дозначио општинама одређена финансијска средства намењена за набавку резервних животних намирница, и то да сву активност усредсреде на заштиту чланства и уведу дежурства ради одржавања сталног контакта са Савезом.¹³ Поменуте смернице и новчана помоћ, свакако су биле више него добродошле и корисне за ЈО Приштина и њено чланство, које се већим делом налазило на подручју интензивних ратних операција, појачаног ваздушног ракетирања и опасности на земљи од оружаних акција организованих терористичких јединица албанске тзв. УЏК, које су, гоњене од регуларних српских војних и полицијских снага, покривале највећи део територије Космета. Тих ратних дана, маја 1999. године бројно стање припадника јеврејске заједнице на Космету, учлањених у ЈО Приштина, износило је 55 чланова а функцију председника ове малобројне и релативно младе (недавно обновљене) заједнице обављао је Чедомир Прлинчевић.¹⁴ По њему, на почетку косметске кризе у Приштини је било око стотинак Јевреја, бомбардовање СРЈ у главном граду Покрајине дочекало је седамдесетак Јевреја а по престанку бомбардовања и повлачења српских одбрамбених снага и премештању државних установа, уз остале косметске цивиле раселили су се и чланови јеврејске општине Приштина, тако да крај 1999. године, односно улазак у нови миленијум није дочекао ниједан Јеврејин у Приштини. О тим неизвесним и судбоносним данима Прлинчевић сведочи: „То је несрећа свих људи са Косова и Метохије. Наша није ништа већа од других, али је ствар у томе колико је ко спреман да подели несрећу с другима, јер све су оне једнако велике, нарочито кад су изазване зарад остваривања неких циљева. Понашали смо се као мирни и одани грађани, као људи који су део Европе, па нисмо сматрали да треба да устукнемо пред КФОР-ом. То је била велика заблуда, јер заштите од разуларених албанских банди није било. Грађани су, ако изузмемо режирану еуфорију албанске добродошлице, дочекали КФОР мирно, сматрајући да ће они бити снага која ће Резолуцију 1244 спровести, не претпостављајући да ће се све то претворити у политичку инквизицију преосталог неалбанског становништва.” Расељени приштински Јевреји су

¹² <http://ir-ingr.livejournal.com/51123.html?thread=372147>

¹³ Аса Singer, *Sećanja na period kada sam bio predsednik Saveza (1994–2007), I deo*, 176.

¹⁴ *Spomenica*, 26. С друге стране, Гуљшен Реуфи Прлинчевић, у свом новинском тексту о судбини Јевреја на просторима бивше Југославије, захваћених ратом, заокружује ту бројку на око стотину Јевреја са пребивалиштем на Космету, претежно у Приштини. Исти број, у истом тексту наводи и Чедомир Прлинчевић, тадашњи председник ЈО Приштина. Ту су побројани вероватно и они Јевреји или особе са јеврејским пореклом који званично нису припадали заједници, односно нису били учлањени у јеврејској општини (*Глас јавности*, понедељак, 1. 9. 2003).

оазу мира и нов кров над главом углавном нашли у другим деловима државе, на подручју престонице, Прокупља, Ниша и српске енклаве на Космету – Лапљем селу, где свеукупно живи 36 чланова ЈО Приштина. Све њих су наредних година свесрдно материјално помагали СЈОЈ-а и JOINT. Само једна породица одселила се за Израел. Јеврејска општина Приштина није стопирала свој рад, није угашена, већ је прелоцирана формално у Београд, иако без службених просторија, укључена је у све активности, онолико колико јој ванредне околности дозвољавају. Општина није избрисана из свог регистра а њен председник је и даље остао члан Председништва СЈОЈ-а. Одлуку о томе потврдила је и Скупштина СЈОЈ-а. О евентуалном повратку расељених косметских Јевреја на своја огњишта није могло бити говора, чак ни годинама касније, пре свега због животне угрожености свих оних којима матерњи језик није албански. Иако су се већ донекле снашли у новим местима пребивалишта, расељени косметски Јевреји су наставили да сањају о свом повратку у завичај без обзира на то што је реалност стављала до знања да су такви снови неостварљиви. Дугогодишњи председник ЈО Приштина преминуо је 4. 6. 2007. године у 69-ој години и сахрањен на јеврејском гробљу у Београду а наследио га је Добрица Прлинчевић, чији мандат још траје и који је уједно и члан ИО СЈОС-а.¹⁵ У време присилног протеривања из родног града породицу Чедомира Прлинчевића, председника ЈО Приштина, сачињавали су Босиљка Прлинчевић (а.к.а. Беја Мандиловић), њен најстарији члан, мајка председника општине, која је иначе преживела Холокауст, његова супруга Вида, док су синови Илија и Жарко имали засноване своје породице и децу. Током трајања рата на Космету и бомбардовања СРЈ, његова породица је продужила да живи у свом граду и стану, а по избијању ваздушне опасности склањали су се у подрум истог објекта где су заједно са осталим станарима зграде – Србима, Ромима, Албанцима и Турцима проводили време ишчекујући престанак опасности и повратак својим домовима. По уласку британских КФОР трупа у део града где је живео – Милана, Чедомир Прлинчевић, који им се обратио ради пружања заштите његовој породици услед нарушене сигурности, показавши им и службена документа и легитимације које су потврђивале његову функцију у јеврејској заједници, био је са осталим члановима породице затворен у свом стану, где су у кућном притвору провели једну седмицу. Потом су им на кућна врата закуцали албански терористи наоружани машинкама, који су им у присуству војника КФОР-а наредили да се иселе и претећи им да ће их убити и заклати. Ангажовањем Ели Елиезра из Израела и председавајућег ЈО Скопље, Чедомир Прлинчевић је заједно са супру-

¹⁵ <http://savezscg.org/blog/jevrejska-opstina-pristina/>; *Глас јавности*, понедељак, 1. 9. 2003; Фотографија надгробног споменика са јеврејског гробља у Београду у власништву аутора.

гом и мајком спасен и таксијем одведен најпре за Скопље а затим у Београд, успевши да са собом понесе само Талмуд. Операција спашавања последњих Јевреја у Приштини била је снимана и емитована на израелској телевизији. И поред наводних гаранција добијених од команданта терористичке УЅК – Хашима Тачија, да ће имовина приштинских Јевреја бити заштићена, реалност је указивала да је њихове дојучерашње домове опљачкала, спалила или узурпирала разуларена албанска руља којом је командовао. Укупно је 36 чланова фамилије Прлинчевић протерано из Приштине, међу којима је у то време била и једна трудница и најстарији члан, 81-годишња Босиљка Прлинчевић, болесна старица која је преживевши Холокауст, доживела да поново, на крају XX века осети на сопственој кожи мржњу, страх и бол и која ће далеко од родног краја, преминути у Београду, 6. 2. 2001. године. Поред губитка имовине, изложености стресним ситуацијама и тешког душевног стања изазваног лично и широм породичном, али и општом трагедијом, Прлинчевићи су остали и без јединог сигурног финансијског ослонаца. Укупно је 20 чланова ове јеврејске фамилије било незапослено у наредним послератним месецима а Чедомир, који је био директор Архива Косова и Метохије, преко ноћи остао је без радног места где је провео године плодотворног и интензивног рада. Од непокретне имовине Прлинчевићи су у Приштини поседовали свеукупно седам станова и три куће, као и нешто земљишне површине, а могућност њихове употребе власницима ће бити ускраћена по протеривању све до дана данашњег. Чедомир је тих дана био сведок потпуног безвлашћа, десуверенитета, одсуства цивилних органа власти, непостојања правне, личне и имовинске сигурности, као и непостојања чинилаца који би требало да их обезбеде. О томе ће он, дајући интервју 2. септембра 1999. године двојници јеврејских новинара, рећи: „Не можете то назвати пљачком јер би пљачка била када ја не бих био код куће а лопов уђе и однесе ми ТВ уређај. Јесам ли у праву? То је пљачка. А када Вам уђу у стан и истерају Вас из стана, је ли то пљачка? То није пљачка, то је потпуна анархија, ван поретка. Неко Вам уђе у стан на силу, истера Вас вани, и настави да живи у Вашем стану? Не само да дође и остане неколико сати и попије кафу и виски. И сва покретна имовина није заштићена? То је као окупација земље, окупација стана путем силе.”¹⁶

У данима у којима је трајала бесомучна ваздушна кампања НАТО алијансе по војним али и цивилним циљевима на Космету и читавој Србији, услед опасности од бомбардовања, као последица војних и полицијских акција против припадника тзв. УЅК, њених симпатизера, подржавалаца, чланова

¹⁶ <http://emperors-clothes.com/interviews/prlincevic.htm>; <http://www.youtube.com/watch?v=68-gM4ssvII>

породица и осталих нелојалних елемената међу косметским Албанцима али и добровољног напуштања огњишта и исељавања – одласка у избеглиштво као део сценарија и плана политичког руководства косметских Албанаца, на територијама суседне БЈР Македоније и Албаније слило се и уточиште нашло у већ припремљеним избегличким камповима неколико стотине хиљада косметских Албанаца. Поред бројних хуманитарних, каритативних и других међународних организација које су узеле учешћа у обезбеђивању потребне помоћи расељеним лицима у виду најосновнијих свакодневних животних потрошних добара – прехранбених намирница и хигијенских средстава, одевних предмета, импровизованих стамбених јединица и сл., Израел је био један од првих државних субјеката који је понудио и донирао помоћ. Израелска помоћ огледала се у донацији пољске болнице коју су на аеродром у Скопљу допремили војни авиони из Израела. Кроз неколико сати пољска болница била је стационирана у избегличком кампу Стенковец и у наредном периоду пружала је здравствену негу и лекарске услуге хиљадама расељених Албанаца са Космета. Истовремено, девет израелских транспортних авиона допремиле су помоћ за расељена лица, а у сортирању и даљој дистрибуцији помоћи дан и ноћ је радило особље јеврејске општине Скопље, нарочито омладинци. Једним делом и као резултат тога рада наставнице *Ла беневоленција* – каритативна организација јеврејске заједнице у БЈР Македонији, регистрована 14. јуна 1999. године, убрзо по престанку НАТО интервенције и потписивању Кумановског споразума, у данима повлачења српских војних снага са Космета и њиховог смењивања КФОР-ом и једновременим повратком расељених косметских Албанаца на Космет а за чије је оснивање био најзаслужнији млади, енергичан и способан Виктор Мизрахи – члан јеврејске општине Скопље.¹⁷ Хуманитарну активност по окончању ратних дејстава, овога пута намењену новим жртвама рата – расељеним лицима из јужне српске покрајине српске, ромске, јеврејске и друге етничке припадности, које су протерале албанске парамилитарне организације, наставила је да пружа јеврејска заједница у СРЈ, шаљући конвоје са пошлицама колективним центрима у којима су се сместила расељена лица.¹⁸

Вероватно једну од најбољих и најисправнијих оцена о рату на Космету и карактеру НАТО интервенције дао је водећи савремени британски историчар јеврејског порекла, Ерик Хобсбаум који је у предговору своје књиге *Глобализација, демократија и тероризам* записао: „Никако није јасно да ли је оружана интервенција против Србије 1999. године била једини начин да се

¹⁷ Mihail Sumkovski, *The Jews in Macedonia through centuries* (Skopje: The Jewish community in the Republic of Macedonia, 2011), 106, 107.

¹⁸ *Глас Јавности*, понедељак, 1. 9. 2003.

реше проблеми које су покренуле побуњене екстремистичке мањинске групе међу албанским националистима на Косову, или је, заправо, претња инвазијом, а не руска дипломатија, окончала српску непомирљивост. Хуманитарна основа ове интервенције још је сумњивија од интервенције извршене у Босни; а провоцирање Србије на масовне прогоне косовских Албанаца, као и цивилне жртве самог рата и неколико месеци деструктивног бомбардовања Србије, можда су, у ствари, само погоршали хуманитарну ситуацију, имајући у виду да се нису стабилизовали односи између Срба и Албанаца. Међутим, балканске интервенције су барем биле брзе и, краткорочно, одлучујуће, мада нико, осим вероватно Хрватске, нема разлога да осећа задовољство њиховим исходом.”¹⁹ Ради оправдања и подршке јавности за планирану предстојећу војну интервенцију, политичке и војне власти водећих држава западне демократије нашироко су злоупотребљавале тему Холокауста и трагичне судбине јеврејских жртава Другог светског рата, чинећи поређења са оном страном у сукобу која је служила остварењу њихових интереса, а стигматизујући на тај начин, политичког противника. Још апсурдније је то што су аналогичу са Холокаустом често користиле и личности из политичког света јеврејског порекла које су неретко биле међу водећим носиоцима спољне политике западних земаља и укључене, случајно или намерно у косметски проблем, попут Медлине Олбрајт, Ричарда Холбрука, Веслија Кларка, Вилијема Коена и других, креирајући тако пожељну глобалну слику о актуелном светском жаришту што им је пружало потпору или у најмању руку непротивљење шире јавности за будуће испланиране војне акције и мере. У упознавању са другом страном медаље – проблематичном страном меморијализације Холокауста које и те како постоје (између осталог о томе сведочи недавни пример подизања споменика јеврејским жртвама Холокауста из Приштине), као и са злоупотребама Холокауста у политичке сврхе, највише нам може бити од помоћи озбиљна студија *Холокауст у живој Америци*, аутора Питера Новика, која даје одговор и на питање како су америчке јеврејске организације некритички и угађајући властима САД, дозволиле употребу паралелизма Холокауста у случају босанско-херцеговачких муслимана и косметских Албанаца, доприносећи тиме сатанизацији Срба.²⁰ Сходно томе, Мајкл Деш сматра да је косметска криза била та у којој је политичка злоупотреба *Холокауст аналогиче* достигла свој врхунац, што није било ни први ни последњи пут у медијској подршци хегемонистичком деловању доминантне светске силе – САД.²¹ Наиме, још током ратних деведесетих година про-

¹⁹ Erik Hobsbaum, *Globalizacija, demokratija i terorizam* (Beograd: Arhipelag, 2008), 14.

²⁰ Peter Novick, *The Holocaust in American Life* (Boston: Houghton Mifflin, 1999).

шлог века на југословенском подручју, иза фронта, првих редова, подручја ратних дејстава, иза кулиса званичне политике и дипломатских радњи, вођен је прљав, пропагандни, медијски рат који је често био базиран на компарацији савремених ситуација са Холокаустом и где је једно од главних компоненти агит прилога било поистовећивање са Јеврејима са циљем представљања стране која се хтела промовисати за жртве а једновремено демонизујући противничку страну упоредивши је са нацизмом, тоталитаризмом и агесијом, користећи примитивне црно-беле, шаблонизоване технике осликавања и приказивања датих друштвених дискурса. Српски одбрамбени механизам на бестидне литерарне антисрпске кампање засноване на компарацији са Холокаустом у хрватској режији био је у виду скромног литерарног одговора, аргументоване негације изнетих лажних оптужби и клевета, у брошури на енглеском језику чији су аутори двојица познатих српских интелектуалаца јеврејског порекла, Андрија Гамс и Александар Леви.²² Тако је Марко Живковић са Универзитета у Чикагу пропагандну, антисрпску књигу, аутора америчко-јеврејског лекара Филипа Ј. Коена, иза чије продукције су засигурно стајали одређени хрватски академски кругови, насловљену параноичним насловом *Српски шајни рат*, описао као део медијске стратегије у борби за идентификацију са Јеврејима која је беснила на Балкану деведесетих година, где је јеврејска метафора била злоупотребљавана од свих зараћених страна у њиховим надметањима за позицију жртве, наглашавајући да су ове локалне злоупотребе биле зависне а понекад и фатално испреpletене са злоупотребом јеврејске метафоре у глобалном медијском простору којим доминирају САД и државе западне Европе.²³

Националистички пројекат стварања тзв. велике Албаније, или како је сами носиоци идеје називају етничком или природном Албанијом, која би укључивала наводно све албанске територије, вођен је и реализован паралелно кроз социјализам југословенске државе дефинисан и спровођен путем заједничких, додирних формула и програма. Циљ свих тих политичких смерница био је да се корак по корак изврши етничко чишћење Космета, односно темељна албанизација свих југословенских предела који су у већем броју насељавали Албанци. Паналбански интереси остваривали су се кроз маску братства и јединства, самоуправљање и самоопредељење, заштиту права националних мањина, успостављања покрајине и њених органа вла-

²¹ Јован Ђулибрк, *Историографија холокауста у Југославији* (Београд: Православни богословски факултет/Факултет безбедности, 2011), 29.

²² Andrija Gams, Aleksandar Levi, *The truth about „Serbian anti-semitism”* (Belgrade: Ministry of information of the Republic of Serbia, 1994).

²³ Јован Ђулибрк, *Историографија холокауста у Југославији*, 179.

сти, повећања овлашћења доношењем новог Устава и на све друге начине, које је било могуће искористити у те сврхе. Тешке политичке ситуације на Космету – тој рак-рани југословенске државне заједнице били су свесни и познаваоци југословенских прилика са стране, често и онда када су домаће политичке снаге остајале слепе или забијале главу у песак пред болном реалношћу. Тих политичких тежњи Албанаца за отцепљењем од СФРЈ и припајањем матичној Албанији, које су све отвореније и дрскије саопштаване и захтеване, прикривене велом националног самоопредељења био је свестан и израелски политиколог Шломо Авинери, сматрајући да оне не могу решити међуетнички проблем Срба и Албанаца него да ће, напротив, само даље интензивирати, увишестручити и закомпликовати ионако мучне и напете, вековима и бројним злочинима оптерећене односе два народа.²⁴ Кад је у питању делатност косметских Албанаца на пољу идентификације са Јеврејима у јавним наступима и преко средстава јавног информисања, почеци албанско-јеврејског паралелизма датирају вероватно из периода турбулентних дешавања на друштвеној сцени СФРЈ која су претходила, и која су представљала увод у дезинтеграцију и почетак крвавих ратова, започетих баш на Космету, од албанских доминантних националистичких елемената. Везана су за одраз који је организован штрајк албанских рудара Трепче оставио на унутарјугословенско јавно мњење и реакције које су тим поводом предузели одређени политички кругови. Тако је, приликом масовног релија одржаног у Љубљани, главном граду Словеније, верном савезнику политичке гарнитуре косметских Албанаца, а у циљу подршке рударском штрајку, међу бројним говорницима који су редом осуђивали наводне репресије српских власти над албанским цивилима на Космету, иступио и извесни Јоже Школц упоредивши положај Албанаца у Југославији са положајем Јевреја у Другом светском рату, што је, након преноса и емитовања прилога са овим садржајем на српској националној телевизији дубоко изиритирало српске гледаоце који су традиционално за своје страдање кроз историју налазили сличност у мартиролошком и виктимолошком аспекту јеврејске прошлости.²⁵ Исти, политички мотиви, а за домаћу и инострану јавност представљени као хуманитарни, нагнали су тадашњег политичког активисту, кроатизованог Јеврејина, Слободана Ланга, да те 1989. године организује помоћ албанским рударима у Старом Тргу, који су ступили у организовани штрајк глађу.²⁶ Интересантно је споменути и директну подршку и посету коју су представ-

²⁴ Mirko Klarin, Raul Tajtelbaum, *Izraelci na raskršću* (Zagreb: Stvarnost, 1989), 225.

²⁵ Julie A. Mertus, *Kosovo – how myths and truths started a war* (Berkeley/Los Angeles/London: University of California press, 1999.), 180.

²⁶ http://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Lang

ници Албанско америчке траћанске лиге – албанске лоби групе у Вашингтону, њен оснивач – конгресмен Џозеф Диогарди и конгресмен Калифорније – Томас Лантош, мађарски Јеврејин који је преживео Холокауст, уприличили албанским демонстрантима у Приштини, испред Гранд хотела, 29. маја 1990. године. По напуштању демонстрација, двојица америчких конгресмена упутила су се у Ђаковицу, где су били гости локалним албанским лидерима и након свечаног ручка, одржаног говора и помпезног испраћаја који су им приредили албански резиденти града, отишли у суседну Албанију.²⁷ Током тих дана организоване, систематске албанске непослушности и резистенције, део сценарија са циљем добијања међународне подршке и интернационализације албанског сепаратистичког питања био је и то што су албански демонстранти и побуњеници носили жуту траку око мишица рука, светски познатог симбола нацистичке стигматизације и терора над Јеврејима. Сведочанство о томе доноси Аца Сингер, некадашњи председник СЈОЈ-а у својој књизи сећања на дане обављања те дужности. У вези са једним симптоматичним случајем који се збио у српској скупштини када су посланици СРС-а носили жуте траке алудирајући на тежак положај радикала под актуелном влашћу, дотични је реаговао следећим речима: *Није први пут да неко жели да се поистовети са судбином Јевреја у Другом светском рату. Тако су својевремено жуте траке носили и Словенци пре отицељења, али и косовски Албанци.* О политичким манипулацијама кроз изједначавање са Јеврејима доћи ће и током трајања НАТО интервенције за приказивање сопственог страдања од свих свих учесника у рату. Тако ће, немачка и друга инострана штампа неке догађаје из Србије током ратне 1999. године изједначавати са оним што се дешавало у Аушвицу, на шта је реаговала негодујући група преживелих јеврејских логораша из Аушвица путем отвореног писма у коме су осудили агресију на СРЈ и учешће СР Немачке у њој.²⁸ И сами косметски Јевреји биће у прилици да буду директни сведоци и очевици злоупотребе Холокауста у стигматизацији политичког противника, о чему говори пример Чедомира Прлинчевића, тадашњег јеврејског активисте из Приштине, који је боравећи службено у Амстердаму, новембра 1999. године, посетио Музеј Ане Франк, где је у току била изложба о Холокаусту на којој је указано на Србе као на нацисте данашњице. Ова безочна мржња приказана на једном културном догађају и гебелсовска пропаганда изазвала је бес и осећање немоћи у њему.²⁹

²⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=fjbu6puc230&list=PL228C5C49A6BD4C17>

²⁸ Аца Singer, *Сећања на период када сам био председник Saveza (1994–2007)*, I део, 77, 161, 169, 170.

²⁹ <http://emperors-clothes.com/interviews/prlincevic.htm>

Када су ратне опасности престале, потписивањем Кумановског споразума и престанком ваздушне кампање НАТО авијације, Кризни штаб СЈОЈ-а преусмерио је активности на обезбеђивање повратка својих чланова из Будимпеште у места пребивалишта у Србији и организовао одлазак оних који су желели да се иселе у Израел или у неку државу западног света. Тако је једна седмочлана група Јевреја из Призрена привремено смештена у Београду чекала одлазак за Израел. Док се живот Јевреја у деловима Србије ван Космета у постратном периоду одвијао у мање-више редовним приликама, додуше изузетно тешким због опште тешке политичке и економске ситуације у држави, на Косову и Метохији, где су владале анархичне прилике, после повлачења ВЈ, полицијских снага и државних институција и протеривања српског и осталог неалбанског становништва, лојалног држави, међу којима и србофоних приштинских Јевреја, у Призрену је основана нова јеврејска општина, коју су сачињавали припадници једне фамилије – потомци из мешовитог албанско-јеврејског брака, а без знања, сагласности па чак ни обавештавања СЈОЈ-а. Ову општину организовао је JDC, тачније Јехијел Бар-Хаим и Ели Елијезри, а СЈОЈ је сматрао да у тадашњем осетљивом политичком тренутку треба да затражи објашњење од JDC-а и предложио да се састанак поводом тога између представника СЈОЈ-а и JDC-а организује у Скопљу. Припреме за одржавање састанка су извршене али до састанка није дошло.³⁰ Занимљиво је истаћи да оснивачи ове општине, потомци из мешовитог брака Јеврејке Рукиле Ароновић и Ганија Демирија, нису пристајали на чланство у ЈО Приштина иако су добијали позиве и да до српског десуверенитета на овом подручју нису истицали своје јеврејско порекло нити се изјашњавали у етничком и верском смислу као Јевреји. Тек ће по окончању рата и повлачења српских органа власти, када ће на Космету Албанци постати апсолутни господари живота и смрти и пресудни одлучиоци и кројачи изгледа и будућности овог подручја, чланови породице Демири, као по неком сигналу са стране или нечијем диктату, открити свој, дотле слободном вољом прикриван и намерно потискиван, јеврејски идентитет. Мотиви за то су били, у најмању руку, двоструке природе. Први разлог је свакако финансијски, који им је омогућавао да у данима изразитог сиромаштва, послератне беде, незапамћене незапослености, губитка радних места, без личних прихода и сигурне сутрашњице, преживе и живе пристojним животом просечног житеља. Као Јевреји, могли су рачунати на обилне и за њих сасвим довољне новчане дотације и друге облике материјалне помоћи од стране међународних јеврејских организација, па ће убрзо постати њихови редовни кори-

³⁰ *Spomenica*, 68.

сници. Други мотив је изгледа био политичке основе, послуживши као погодан инструмент за остварење албанских националних интереса, пре свега у контактима са дипломатским, привредним, културним и осталим представницима из иностранства, стављајући се на располагање новим кометским властима у сврху промоције *најмлађеї Европљанина* у иностранству, ширењу позитивног имица у свету о *демократском, мултикултуралном и филосемијском* Косову, успостављању споне са Израелом ради придобијања евентуалног признања самопрокламоване независности и са другим јеврејским политичким факторима који би Косову могли бити од помоћи у процесу даљег осамостаљења, учвршћивања добијених позиција и стицања нових овлашћења. У Призрену ће, без обзира на тешку економску ситуацију, висок ниво незапослености и све јаче присуство радикалних исламистичких група – вехабија, финансираних из Саудијске Арабије и сходно томе израженији антисемитизам у локалној средини, наставити да живе 2–3 јеврејске породице – потомци поменутог мешовитог брака, са укупно 56 чланова. По организовању и регистрацији своје општине, за њеног председавајућег биће изабран Вотим Демири, који је преименовао ЈО Призрен у Јеврејску заједницу Косова, без обзира на то што је такав потез искључивао и није узимао у обзир протеране приштинске Јевреје који су наставили свој организовани живот у исељеништву. Овој малој заједници, за коју ће сам њен председник изјавити да се много асимиловала – албанизовала али која не негира своје јеврејско порекло, медији ће посветити значајну пажњу, пре свега инострани јеврејски медији и независни новинари. Такође, јеврејска међународна хуманитарна удружења су показала свој интерес да са економског аспекта остваре ближи контакт и оснаже своје сународнике у најсиромашнијем региону Европе. За представника JOINT-а за Косово биће одређен Роберт Ђераси, који ће одржавати редовне контакте са овом малом заједницом, где је 90% чланова незапослено и слати им сву потребну финансијску и материјалну помоћ неопходну за опстанак у изразито тешким економским условима и за живот достојан човека. JDC ће сваком члану заједнице додељивати сваке зимске сезоне по 150 \$ за покривање трошкова грејања. Иста организација новчано ће помагати учешће чланова ове заједнице на регионалним семинарима, конференцијама и састанцима Јевреја. Поред помагања својих сународника, JDC ће помагати и нејеврејско локално становништво, па ће тако учествовати и у пројектима обнове, у рату оштећене, цамије у оближњем селу Шћипоња. Разлог за то би се могао крити и у жељи да се малобројној и осетљивој јеврејској заједници Призрена обезбеди дугорочна и сигурна будућност у окружењу доминантног муслиманског живља, све више оријентисаног ка екстремним формама вероисповедања ислама. Због те-

шког стања у привреди, ћерка председника општине, Инес Квон, студенткиња, супруга и мајка, озбиљно је размишљала да учини алију – пресељење у Израел, али је и дубоко оклевала због свих спона које је вежу за живот у средини у којој је провела целокупни дотадашњи век. Друга, млађа ћерка – Теута Демири ће искористити прилику која јој се указала и отићи на студије у јеврејску државу. Већу одлучност показале су и две породице које су се током 2001. године одселиле у земљу својих предака. Услед непостојања организованог верског живота ни храма, светковање значајнијих верских празника и Шабата одвија се међу овом заједницом сваки пут у кући друге породице.³¹ Вотим Демири ће удружење које је заступао – Јеврејску заједницу Косова ставити на располагање интересима Владе у Приштини, која ће користити услуге овог удружења зарад даљег потврђивања косовске *државности, демократије и независности*. Обострана (зло)употреба јеврејске заједнице у политичке сврхе доћи ће до изражаја приликом организовања прве међународне конференције *Косово и јеврејска заједница* у Призрену и Приштини, марта месеца 2010. године, под покровитељством Сорошеве KFOS фондације и косовских институција. Истовремено, биће одржана и изложба фотографија са јеврејским мотивима а на конференцији ће учешће у раду узети позната имена из света југословенских Јевреја – Раул Тајтелбаум, Ивица Черешњеш и већ помињани Роберт Ђераси и Вотим Демири.³²

Несигурност која је завладала међу косметским становништвом, нарочито међу Србима, али и свима другима који нису подржавали албанске националистичке интересе, утицала је на економске губитке привредних субјеката и појединаца који су пословали на Космету и ненадокнадив губитак приватне покретне и непокретне имовине свих оних који су били присиљени да напусте своје домове и пословне просторије из безбедносних разлога. У интелектуалном и пословном свету Космета, Јевреји су претрпели индивидуалне губитке, сходно степену њиховог учешћа у јавном животу и бројности ове заједнице на тлу Србије. На Приштинском универзитету, у послератно доба, по премештању Универзитета у Приштини из централне Србије на подручје северног Космета, радио је неуморни истраживач, политиколог Богумил Храбак, иначе јеврејског порекла. Он је био утемељивач Одељења за историју на тамошњем Филозофском факултету, редовни члан Академије наука и уметности Косова.³³ То звање биће му одузето из политичких разлога.³⁴ Био је и оснивач Научног друштва Косова (1978–1992).³⁵

³¹ *The Jewish daily forward*, Friday, 5. July 2013.; *Judische Zeitung*, Juni 2008. <http://www.jewish.ru/theme/world/2008/02/news994259363.php>

³² *Most – bilten Udruženja iseljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu*, godina 58, Broj 2, mart/april 2010, 9, 10.

Истовремено, био је професор на катедри за историју Филозофског факултета Универзитета у Приштини, предавајући и по поратном измештању факултета у Косовску Митровицу на постдипломским студијама.³⁶ Много година пре ескалације сукоба на Космету, када је политичка контрола попустила, успео је да се извуче из Приштине и оде на Филозофски факултет у Новом Саду где је остао до пензионисања.³⁷ На тај начин, избегао је да му, имовина, лична грађа и библиотечки фонд настрадају, тј. остане без њих, што ће, по кулминацији косметске кризе и завршетка бомбардовања, доживети његове колеге, универзитетски професори које је у општем погрому над неалбанцима истерала албанска руља.³⁸ Директне и индиректне пословне губитке, изазване немогућношћу пословања услед ратног стања на Космету и тоталном деструкцијом свих облика српске имовине по окончању бомбардовања, имаће београдски Јеврејин Аврам Израел, у данима НАТО агресије, београдској и српској јавности познат као начелник Градског центра за обавештавање и узбуњивање. Он је од 1995. године био један од сувласника и директора приватног предузећа TIR Commerce, које је запошљавало 60–70 радника у својим пословницама широм земље, међу којима су се налазиле и оне на простору Космета, у Урошевцу и Ђенерал Јанковићу. Пре почетка бомбардовања, у октобру 1998. године, управници предузећа су разрађивали детаље из плана за евакуацију техничких средстава и документације из рејона границе, као и могућу помоћ колегама који су радили на међународном друмском граничном прелазу Ђенерал Јанковић и предузимали потребне кораке у том смеру. Током ратног пролећа 1999. године филијала овог предузећа на граничном прелазу Ђенерал Јанковић обуставила

³³ *Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 9, 10.

³⁴ Зоран М. Лакић, „Академик Богумил Храбак (1927–2010)”, у *Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 16, 21.

³⁵ Wojciech S. Szczepanski, „Bogumil Hrabak (1927–2010) poznavalac istorije Kosovskog vilajeta”, у *Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 538; *Знамениити Јевреји Србије – биографски лексикон*, уредник А. Гаон (Београд: Савез јеврејских општина Србије, 2011), 250.

³⁶ Зоран М. Лакић, „Академик Богумил Храбак (1927–2010)”, у *Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 22.

је рад јер граница у шпедитерском смислу није функционисала. После рата, ове пословне објекте, као и све остале који су пропадали лојалним држављанима СРЈ, отеће и опљачкати локални Албанци а њиховим власницима биће онемогућено њихово коришћење и пословање до даљњег.³⁹

У новонасталим послератним политичким и друштвеним околностима на Космету ЈО Призрен се позиционирала на јавној сцени и почела да води своју друштвену али све више и политичку улогу. Активности које је предузимала и дешавања на којима су присуствовали њени чланови кретала су се у опсегу од уобичајених, за заједницу битних и везаних догађаја до политичких иступа и (зло)употреба на релацији Приштина–Београд. Све чешће су представници ЈО Призрен учествовали у регионалним јеврејским активностима, ступајући на тај начин у чешћи и дубљи контакт са својим сународницима на ближем географском простору, до недавно политички и друштвено јединственом, излазећи тако из првобитне изолације и окренутости уским интересима и туђим циљевима, због којих је, између осталог и иницирано њено оснивање. Забележено је да се ЈО Призрен одазвала позиву за учешће на пројекту *Мишйаха* (породица) чији је циљ окупљање Јевреја са подручја некадашње заједничке југословенске државе и обнављање присних веза

³⁷ На Филозофски факултет у Приштини дошао је *ио загашку* (Савезни савет, историјска комисија СК Србије), где оснива и постаје шеф одељења за историју у наредних осам година, док нису приспели албански кадрови. Предавао је три предмета и једини је одржавао специјалне и дипломске курсеве. Од краја 1968. године до оставке коју је поднео 1973. године, морао је вршити дужност консултанта за питања Универзитета и научног рада при покрајинском Парламенту. Пре тога, од јесени 1966. године био је секретар основног фонда за рад Покрајине до њеног распуштања. Услед недостатка средстава, Фонд Факултета није радио. На тој дужности требало је да издржи кампању албанских кадрова. До новембра 1967. године извео је на одбрану докторске дисертације првог кандидата из Београда. До тада је учествовао као председник комисија на 27 таквих одбрана на више факултета (Приштина, Нови Сад, Сарајево). Од 1985. до 1998. године са малим прекидима, предавао је на трећем степену Филозофског факултета у Приштини, а пре тога био је предавач на Високој школи Политичких наука (1958–1960). У Приштини је 1975. године основао Научно друштво Косова, које га је, маја 1978. године изабрало за редовног члана Академије наука и уметности Косова, што ће јуна исте године бити потврђено. У једном моменту понуђен му је положај потпредседника те млађе академије али је предлог одбио. Јасна Љ. Парлић Божовић, Бранко Р. Јовановић, „Педагошки аспект посматрања васпитне интенције у Арбанашкој студији Богумила Храбака”, у *Живош и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 345.

³⁸ Радмило Б. Пекић, „Библиографија академика Богумила Храбака”, у *Живош и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић (Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011), 607.

³⁹ Avram Izrael, *Dani za Beograd – Gotovo!* (Beograd: NOLIT, 2002), 9, 30, 36, 39, 40, 248, 275.

међу њима, покиданих дезинтеграцијом земље, ратом и захлађењем односа међу новонасталим државама у којима су наставили да живе. Поред представника појединих јеврејских општина из Мађарске, Хрватске, Румуније, БЈР Македоније и Републике Српске, и представници ЈО Призрен су уз друге јеврејске општине из Србије присуствовали *Другом међународном сусрећу јеврејских заједница из региона*, одржаном од 30. до 31. маја 2008. године у Ходмезевашархељу, прихвативши идеју пројекта *Мишјаха* и тако се преко својих савеза придружиле Сталној конференцији јеврејских заједница.⁴⁰

У послератном периоду, значајну улогу у политичким догађајима на Космету имаће поједини Јевреји који су се налазили на руководећим местима челних међународних мирнодопских и милитарних организација и институција. Тако ће Бернар Кушнер (по оцу Јеврејин), доктор по занимању и оснивач организације *Лекари без граница*, на Космету обављати дужност другог специјалног представника УН-а и шефа УНМИК-а од 15. јула 1999. године, када га је генерални секретар УН-а Кофи Анан именовано на те положаје па до 21. јануара 2001. године. Током тих 18 месеци руководио је напорима УН-а да изграде цивилну администрацију и политички систем, замењујући претходни, српски, новим косовским и обновом економског живота на Космету, нарочито деградираног током бомбардовања. Због заслуга за Косово, паралелни албански Универзитет у Приштини доделиће му почасни докторат.⁴¹ И друге проминентне личности постратног Космета биле су јеврејског порекла, међу којима су јавности најпознатији били и пресудно утицали на развој ситуације на терену британски официр, командант КФОР-а Мајкл Џексон и амерички генерал, командант НАТО-а Весли Кларк, међу којима ће у једном тренутку доћи до несугласица јер ће Мајкл Џексон одбити да изврши задатак који му је наредио Кларк а чије би извршење могло да доведе до већих оружаних инцидената са већ присутним руским војницима на аеродрому Слатина. Том приликом Џексон ће изрећи чувену реченицу: *Нећу да зајочнем Трећи светски рат због вас*. Косметски Албанци, захвални за НАТО бомбардовање СРЈ и исказану помоћ у ослобођењу од Срба, доделиће једној улици у Ђаковици назив по имену главнокомандујућег НАТО-а у време рата на Космету 1999. Веслија Кларка.⁴² И међу осталим најзначајнијим организацијама присутним на Космету у послератном периоду налазиће се одређени Јевреји, Израелци или лица са јеврејским пореклом. У мисији УН у Приштини на пословима заштите животне средине радиће руско-амерички Јеврејин Јаков Бокс⁴³, у мисији ОЕБС на Космету ће

⁴⁰ *Spomenica*, 84.

⁴¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Kouchner

⁴² http://en.wikipedia.org/wiki/Mike_Jackson ; http://en.wikipedia.org/wiki/Wesley_Clark

функцију портпарола обављати Сарајлија Никола Гаон⁴⁴, у програмској канцеларији EULEX мисије радиће Израелац Илан Кон⁴⁵, у Међународној цивилној канцеларији (ICO) у својству политичког саветника, шефа канцеларије у Косовској Митровици и специјалног представника Европске уније налазила се америчка Јеврејка Миранда Хохберг⁴⁶, у невладином сектору, у огранку на Космету организације Европски центар за питања мањина (ЕСМИ), као пројект менаџер радио је француски Израелац Жереми Зајтон⁴⁷ и бројни други. С друге стране и представници албанског политичког естаблишмента на Космету окружиће се и за стручну помоћ ангажовати појединце из редова јеврејског народа. Председник РДК Хашим Тачи, у предизборној кампањи 2007. године ће за саветника узети Израелца, бившег гувернера Народне банке, Давида Клајна,⁴⁸ док ће Емил Влајки, потпредседник Републике Српске и члан јеврејске општине Бања Лука, у више наврата пружати директну подршку конфронтираним Србима на северу Покрајине и њиховим легитимним политичким представницима у пружању отпора асимилацији, насилној интеграцији и албанизацији коју је интензивно предузимала уз максималну подршку присутних западних ментора албанска политичка елита из Приштине.⁴⁹ Треба истаћи и улоге двојице српских Јевреја које су у званичним преговорима вођеним између делегација Београда и Приштине имали Леон Којен, главни координатор државног преговарачког тима за Косово и Метохију,⁵⁰ и Марко Ђурић, актуелни члан српског преговарачког тима, иначе саветник за спољне послове садашњег председника Србије Томислава Николића.⁵¹

Док је над главама приштинских Јевреја непосредно после рата висео Дамоклов мач а њихова приватна имовина и пословне просторије руиниране, узурпиране и опљачкане, као што смо видели у наведеном тексту, дотле је тржиште Космета било отворено за инвеститоре и пословне људе из свих крајева света, што ће, препознајући потенцијал и могућности профита, искористити израелски држављанин, бизнисмен Шахар Каспи, који ће почев-

⁴³ *Вестник*, број 7 (292), 28. марта 2002.

⁴⁴ <http://www.osce.org/kosovo/contacts>

⁴⁵ *Eulex programme report 2011 – bolstering the rule of law in Kosovo: a stock take / Eulex izveštaj o programu 2011 – jačanje vladavine prava na Kosovu: pregled*, s.l., s.a., p. 80.

⁴⁶ <http://www.yatedo.com/p/Miranda+Hochberg/normal/d3506b8e847200a3e5536c1ac02aa598>

⁴⁷ <http://www.ecmikosovo.org/index.php/about-us/poptheteam>

⁴⁸ *Haaretz*, Friday, 15. February 2008; <http://vnnforum.com/showthread.php?t=64320>

⁴⁹ *Политика*, среда, 19. октобар 2011.

⁵⁰ *Вечерње новости*, уторак, 17. април 2007.

⁵¹ *Jevrejski pregled*, god. XXII, br. 1, Beograd, februar/mart 2013. – adar/nisan 5773., 16, 17.

ши од октобра 2005. године развијати и водити различите послове у сарадњи са локалним и иностраним партнерима, да би затим самостално отворио кафић *Одисеја* и пекару под истим називом, и још један сендвич-бар у Приштини.⁵² Територија Космета је задњих тринаест година била одличан полигон за обављање илегалних, криминалних активности свих врста без бојазни актера истих делатности да ће бити приведени правди. Најпре ће се, незванично и без поузданих основа, у скандалозним дешавањима око трговине људским органима на Космету помињати име једног америчког Јеврејина. Наиме, другоразредни ће српски дневни лист *Ало*, позивајући се на коментаре читалаца са сајтова иностраних електронских медија, вест о хапшењу, између осталих и петорице рабина у САД, оптужених за прање новца и друге илегалне радње⁵³, делатност једног од њих, Леви-Ицхак Розенбаума, оптуженог за трговину људским органима, довести у везу са отмицама и трговинском органа Срба на Космету.⁵⁴ Погодности које је прљавим пословима пружала *црна руиа Европе* искористиће двојица Израелаца, Заки Шапира и Моше Харел, који је био укључен у пословима трговине људским органима и задужен за проналазак донора из Турске и сиромашних држава бившег СССР-а и њихов транспорт на Косово, где су вршени илегални хируршки захвати и трансплантације, уз обећање наивним жртвама спремних да се одрекну делова својих парних органа – бубрега за скромну новчану надокнаду, која им судећи по свему никада није била исплаћена.⁵⁵

Као што се у претходном садржају рада могло приметити, млада и минорна јеврејска заједница на Космету, од свог реоснивања у изузетно тешким друштвеним околностима и политичким оквирима, била је окружена перманентним препрекама и баријерама, оличеним у политичкој нестабилности, инфлацији и дубокој економској кризи, међуетничким тензијама и општој деградацији система вредности у друштву, које су јој кочиле евентуални развој и перспективну будућност. Појачана претња по опстанак и егзистенцију косметских Јевреја наступиће избијањем оружаног конфликта чија ће последица бити насилно протеривање чланова ове заједнице у централну Србију или Израел. Личне несреће, страх, стрепња и ратне трауме праћене су даљим отежавањем економске ситуације услед губитка радних места и велике незапослености, као и губитком имовине у завичају. Донекле је тешко стање које је наступило међу протераним Јеврејима надоместила помоћ коју су слале домаће и међународне јеврејске организације. У данима након

⁵² <http://www.michaeltotten.com/archives/2008/08/an-israeli-in-k.php>

⁵³ *New York Times*, Thursday, 23. July 2009.

⁵⁴ *Alo*, subota, 25. jul 2009.

⁵⁵ *The Jerusalem Post*, Tuesday, 23. November 2010.

рата на Косову биће формирана нова јеврејска општина, и то у Призрену, коју су сачињавали мештани овог града јеврејског порекла. Ова ће општина прерасти, тј. преименовати се у Јеврејску заједницу Косова и њен опстанак зависиће од редовних новчаних донација јеврејских удружења из иностранства и централних цивилних власти у Приштини, које су, свака од њих, имале посебне разлоге за такав чин. Јеврејско становништво Космета током ратних месеци биће појачано присуством Јевреја из других држава, који су Космет посећивали и на њему се краће или дуже задржавали из различитих разлога. Поред израелских новинара, значајније присуство Јевреја на Космету у ратном периоду биће у склопу израелских добровољачких војних јединица које су ратовале на страни Србије. Њихова мисија, а самим тим и присуство на Космету, биће завршена по окончању рата, а њихов пут следиће и србифони приштински Јевреји, који ће под претњом смрти бити присиљени да напусте своја огњишта. Најновију трагедију приштинских Јевреја пратиће у периоду који следи, отварање перспективе за изградњу каријере или стицање пословних успеха и јачање друштвеног статуса оних Јевреја из земаља широм света који ће у разноврсним мисијама, организацијама и субјектима у наредних четрнаест година оставити траг свог присуства, живота и рада на Космету. Услови за повратак неалбанаца, па и Јевреја на Космет, нису се створили и поред вишегодишњег *најора* и *анијажовања* водећег дела тамошње међународне заједнице, која ће у међувремену наставити са реализацијом свог пројекта у виду квазидржаве Косово, коју ће, без обзира на нимало светлу реалност и све статистичке параметре који указују на катастрофално стање људских и мањинских права, као *демокрајску* и *мултикултуралну* али ипак, међународно непризнату државу, активно подржавати.

Литература

- Божовић-Парлић Ј., Јовановић Б. „Педагошки аспект посматрања васпитне интенције у Арбанашкој студији Богумила Храбака”. У *Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011, 345.
- Gams, A., Levi, A. *The truth about „Serbian anti-semitism”*. Belgrade: Ministry of information of the Republic of Serbia, 1994.
- Eulex programme report 2011 – bolstering the rule of law in Kosovo: a stock take / Eulex izveštaj o programu 2011 – jačanje vladavine prava na Kosovu: pregled*, s.l., s.a.
- Животи и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић. Косовска Митрови-

- ца: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011, 9, 10.
- Знамениџи Јевреји Србије – биографски лексикон*, уредник А. Гаон, 250. Београд: Савез јеврејских општина Србије, 2011.
- Izrael, A. *Dani za Beograd – Gotovo!* Beograd: NOLIT, 2002.
- Kalo, Š. *Dolar i pištolj*. Novi Sad: Prometej, 2003.
- Klarin, M., Tajtelbaum, R. *Izraelci na raskršću*. Zagreb: Stvarnost, 1989.
- Лакић З., „Академик Богумил Храбак (1927–2010)”. У *Живош и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011, 16, 21, 22.
- Mertus, A. J., *Kosovo – how myths and truths started a war*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California press, 1999.
- Novick, P., *The Holocaust in American life*. Boston: Houghton Mifflin, 1999.
- Пекић Р., „Библиографија академика Богумила Храбака”. У *Живош и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011, 607.
- Singer, A. *Sećanja na period kada sam bio predsednik Saveza (1994-2007), I deo*. Beograd: Jevrejski kulturni i humanitarni fond „Sabitaj Buki Finci”, 2010.
- Szczepanski, W. „Bogumil Hrabak (1927–2010) poznavalac istorije Kosovskog vilajeta”. У *Живош и дело академика Бојумила Храбака – међународни шемајски зборник*, уредили и приредили Д. Маликовић, М. Атлагић, Д. Елезовић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2011, 538.
- Spomenica 1969–2009*, uredništvo A. Nećak, A. Lebl, A. Gaon, S. S. Ristić. Beograd: Savez jevrejskih opština Srbije, 2010, 61, 63, 64, 67, 68.
- Sumkovski, M. *The Jews in Macedonia through centuries*. Skopje: The Jewish community in the Republic of Macedonia, 2011.
- Ђулибрк, Ј. *Историографија холокауста у Југославији*. Београд: Православни богословски факултет / Факултет безбедности, 2011.
- Hobsbaum, E. *Globalizacija, demokratija i terorizam*. Beograd: Arhipelag, 2008.

Интернет стране

<http://emperor-clothes.com/interviews/princevic.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Bernard_Kouchner

http://en.wikipedia.org/wiki/Mike_Jackson

http://en.wikipedia.org/wiki/Shlomo_Kalo#cite_ref-9

http://en.wikipedia.org/wiki/Wesley_Clark
http://hr.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Lang
<http://ir-ingr.livejournal.com/51123.html?thread=372147>
<http://savezscg.org/blog/jevrejska-opstina-pristina/>
<http://vnnforum.com/showthread.php?t=64320>
<http://www.ecmikosovo.org/index.php/about-us/poptheteam>
<http://www.jewish.ru/theme/world/2008/02/news994259363.php>
<http://www.michaeltotten.com/archives/2008/08/an-israeli-in-k.php>
<http://www.osce.org/kosovo/contacts>
<http://www.rtrs.tv/av/pusti.php?id=23029>
<http://www.yatedo.com/p/Miranda+Hochberg/normal/d3506b8e847200a3e5536c1ac02aa598>
<http://www.youtube.com/watch?v=68-gM4ssvII>
<http://www.youtube.com/watch?v=fjbu6pyc230&list=PL228C5C49A6BD4C17>

Дневна штампа и периодика

Политика

Вечерње новости

Глас јавности

Ало

Jevrejski pregled

Most – bilten Udruženja iseljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

Вестник

The Jewish daily forward

Judische Zeitung

The Jerusalem Post

Haaretz

New York Times

MILOŠ M. DAMJANOVIĆ

THE DESTINY OF THE JEWISH COMMUNITY IN KOSOVO
AND METOHİJA DURING THE WAR IN 1998–1999
AND THE POST-WAR PERIOD

SUMMARY

This paper has got a purpose of investigating the position and everyday life of the Jewish population in Kosovo and Metohija as well as the circumstances in which this small-numbered community functioned and worked in the days of complete political and security instability, armed conflicts which took place in the wider area of Kosovo and Metohija and their escalation in the course of the NATO intervention. This paper is also dealing with the condition in which the Jewish community found itself in Kosovo and Metohija just before the beginning of introducing the state of imminent danger and the commencement of the NATO bombing of the Federal Republic of Yugoslavia, the participation of Jewish (Israeli) voluntary soldiers in armed formations on the Kosovo-Metohian theater of operations, the work of international Jewish humanitarian organizations concerning help-out actions and helping the refugees and other victims of war of the territory of Kosovo and Metohija as well as the destiny of the Jewish civilians of Kosovo and Metohija after signing the Kumanovo agreement and the withdrawing of regular state military forces, that is – institutions, in the days in which total anarchy ruled over Kosovo and Metohija, which includes an existence of a lawless territory, no property rights, and a non-secure environment, non-existence of institutional protection and the state of total de-sovereignty.

KEY WORDS: Jews, Kosovo and Metohija, FRY, NATO, conflicts, anarchy, seizing sovereignty.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.211 (082)
342.31 (082)
316.32 (082)
327 (082)
316.334.2/.5 (082)

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА и десуверенизација =
Globalization and Sovereignty Decline =
Глобализација и десуверенизација /
[уредили и приредили Владимир Вулетић, Јован
Ђирић, Урош Шуваковић]. - Косовска Митровица
: Филозофски факултет Универзитета у Приштини
; Београд : Српско социолошко друштво :
Институт за упоредно право, 2013 (Краљево :
Graficolor). - XII, 1080 стр. ; 24 cm

Текст ћир. и лат. - Радови на срп., енгл. и
рус. језику. - Тираж 300. - Напомене и
библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-6349-018-5 (ФФКМ)

а) Глобализација - Зборници б) Сувереност
- Зборници

COBISS.SR-ID 203852556